

TESEV DEĞERLENDİRME NOTLARI

Doğallık Algısı Üzerinden Kent ile Kırsal Kültürel Yakınlaşması ve Yeni Politika Fırsatları

TESEV Değerlendirme Notları TESEV'in çalışma alanlarındaki konulara ilişkin farklı bakış açıları ve önerileri kamuoyuyla paylaşmayı hedeflemektedir.

Baran Karsak
TESEV

Baran Karsak, 2015 yılında Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden mezun oldu. 2017 yılında Northeastern University'den sosyoloji alanında yüksek lisans derecesini almış olup, halen aynı üniversitenin Sosyoloji ve Antropoloji bölümünde doktora çalışmalarını sürdürmektedir. Baran Karsak, Eylül 2019'da TESEV'e proje asistanı olarak katıldı.

Özellikle gıda ve tarım alanında, doğal ve geleneksel ürünlerin toplumsal ölçekte ilgi gördüğü bir zamandayız. Bu durum –derinlemesine incelenmezse– sınıfsal, kültürel ve mekânsal bakımlardan ayrılmış, toplum geneline nazaran ayrıcalıklı bir grubun meselesi olarak düşünülebilir. İşte bu düşüncenin pek de doğru olmadığını, doğal ve/veya geleneksel yollarla üretilmiş ürünlere duyulan ilginin sınıfsal, kültürel ve mekânsal kırılma hatlarını (diğer meselelerde pek de sık rastlamadığımız şekilde) silerek, bir ortak zemin oluşturduğunu savunacağım bu yazıda. İleri süreceğim düşünceler, bir toplumsal durum tespiti olmanın yanı sıra, çok önemli tarım ve gıda politikası fırsatlarına da işaret etmekte. Küresel ve ulusal düzeylerde paralel ilerleyen söz konusu durumun tespitinin ardından, bu durumun beraberinde getirdiği ulusal tarım politikası fırsatlarına değineceğim.

Kentlinin Gözünden Bakış

Bu yazıya başlarken, kentten çıktığı ve kenti etkilediği müddetçe araştırmaya değer görülmüş tüketim eğilimlerinin son zamanlarda en çok öne çıkanından bahsedeceğim: geleneksel veya “otantik” gıdalar. Kentlerde sağlıklı yaşamı dert edinen (ve buna zaman ve maddi kaynak ayırabilen) gruplar arasında bir farkındalık oluşmakta ve gıda tercihlerinde modern olanı terk etme, geleneksel olana dönme refleksi ağır basmakta. Çeşitli kültürlerin geleneksel gıdaları da yeni bölgelerde kabul görmekte. Batı'da önceleri pek sevilmeyen yahut bilinmeyen kefir, yoğurt, kombucha; Türkiye'de ekşi mayalı tam buğday ekmeği, karakılçık bulguru, köy tereyağı, çiğ süt gibi modern dönemde değeri bilinmemiş ürünler şimdi yoğun talep görüyor.

Bu tip geleneksel ürünlerin özellikle geleneksel yöntemlerle üretilmiş; “hijyenik”, paketli, standart *olmayan* hallerine, işlenmiş gıdalardan çok daha fazla değer biçilmesi gerektiği anlaşılıyor. Gerek sağlıklı beslenme, gerekse çevreci bir hayat tarzı benimseme kaygıları ile hareket eden kentlilerden ekonomik bakımdan ayrıcalıklı olanları zaten alternatif gıda temin ağlarını oluşturmuş durumda –maddi gücü buna yetmeyenler ise tercih etmemelerine rağmen işlenmiş gıdaları tüketmeye devam etmek zorunda.

Peki, kentlerde –(bahsi geçen ürünler nispeten pahalı fiyata satıldığı için) özellikle kentlerin ayrıcalıklı semtlerinde– kolaylıkla gözlemlenebilen, gelenekseli ve doğalı arzulayan bu tüketim biçiminin kırdaki bir karşılığı var mı?

Üretim Tarafından Bakış

Türkiye kırsalında yaygın üretim biçimi olan küçük ölçekli tarımsal üreticiliğin, ABD tipi büyük çiftlik üreticiliğinden kavramsal olarak ayrılması gerek. İlki, aile temelli, toprağa doğrudan bağlı üreticileri içerir. İkincisi ise tarımsal üretimi yalnız rakamlar üzerinden planlayan, her daim büyümeyi ve kâr marjını arttırmayı hedefleyen bir anlayıştır. Dolayısıyla ikincisinde, yani büyük çiftlik tipi üreticilikte, çevreye verilen zarar, üretimde kullanılan genetiği değiştirilmiş tohum, ilaç, hormon gibi girdiler ekonomik hesabın yapılmasında birer kalemden ibarettir. Bunların kullanımının çevreye ve insan sağlığına potansiyel zararlarının ahlaki boyutu büyük çiftlik üreticisinin düşünce alanına girmez, zira kendisi üretimin gerçekleştiği toprakla doğrudan bir bağlantı kurmaz. Kendisi, ürettiği ürünün doğrudan tüketicisi konumunda da olmaz. Oysa küçük ölçekli tarımsal üreticilerin karar alırken “rasyonel” ekonomik hesaplardan ziyade bir ahlaki rejim içinde hareket ettiği tarım alanında çalışan antropologlar tarafından ortaya konmuştur (bkz. Wolf 1966; Scott 1976). Buradan yola çıkarak, Türkiye tarımının belkemiğini oluşturan küçük ölçekli üreticilerin (yani köylülerin) şirket mantığıyla hareket etmediğini, üretici olduğu kadar tüketicisi olduğunu, kimi durumlarda üzerinde yaşadığı toprağı ektiğinden toprakla ve ürünle çok yakın bir ilişki kurduğunu hatırlamakta fayda var.

Gerçekten de içinde bulunduğumuz dönemde – Türkiye dâhil– dünyanın bambaşka köşelerinde küçük üreticilerin (veya köylülerin) kent merkezlerinde yükselen faydalı, doğal ve geleneksel gıda talebinin hiç de dışında yer almadığını görüyoruz. Üstelik köylülerin yalnız şehirde artan talebe cevaben değil, hakikaten kendileri de iyiyi üretmek ve tüketmek istedikleri için yeni arayışlara girdiğini anlıyoruz.

Ender de olsa bu konuda yapılmış çalışmalar mevcut. Örneğin Fischer ve Benson (2006), brokolinin yaygınlaşmasını tek başına Batı’da yükselen talepten doğan bir dönüşüm olarak değil, Guatemala dağlarında brokoli üretmeye karar veren köylülerce de (yani üretim tarafından da) eşzamanlı olarak benimsenen bir eğilim olarak anlamamız gerektiğini savunur. Benzer arzular her iki tarafta birbirini karşılayacak şekilde hissedilmese, ne Batı’daki tüketicisi (tadı genelde pek de matah bulunmayan) brokoliyi satın alırdı, ne de Guatemala’daki köylü pek bilinmeyen bu sebzeyle üretmeye karar verirdi.

Suree Towfighnia’nın yönettiği Standing Silent Nation (2006) belgeseli, ABD’nin Güney Dakota eyaletinde yer alan Pine Ridge Rezervasyonu’nda¹ yaşayan Lakota halkının çevreci hassasiyetle başlattığı bir girişimi konu alır. Söz konusu girişim Oglala Sioux kabilesinin 1998’de, Rezervasyon sınırlarında tanınan egemenliklerine dayanarak, endüstriyel kenevir üretimini yasallaştıran bir karar alması ve birkaç dönüm alana kenevir ekmesidir. Belgeselde röportaj veren kabile önde gelenleri –karşılaşılan yasal zorluklara rağmen– keneviri ısrarla tercih edişlerini şu şekilde açıklar: Denenmiş diğer pek çok tarım ürününün aksine kenevir toprak-dostudur. Kimyasal girdi istemez, topraktan besin öğelerini emip toprağı tüketmez; hasat edilen kenevirden kıyafet, parfüm, krem gibi yüksek katma değerli onca sağlıklı ürün türetilir.² Çevreye ve doğaya yakın bir bağ kuran kültüre sahip bu insanların, yoksulluk sebebiyle, en fazla işlenmiş, en ucuz, endüstriyel gıdaları yemek zorunda kaldığı da doğrudur. Fakat –aynı kent yoksulları gibi– bunun bir tercih olmadığını not etmek önemlidir.

Çevreciliğin aşağıdan yukarı gelen hali, ülkemiz dâhil, dünya üzerinde yerli köylülüğün kalmış olduğu Güney Amerika ülkeleri ve Hindistan başta olmak üzere çeşitli yerlerde mevcuttur. Örneğin Doğu Karadeniz'in dağ köylerindeki kimi çevre direnişlerinde toprağın ödünç alınmışlığına, insan, toprak ve doğanın bağlılığına, yaşamın tam da bu bağdan ibaret olduğuna dair geleneksel düşünüş biçimlerini saptamak mümkündür.

Direnişlerde tespit edilmesi kolaylaşsa da, dinginlik dönemlerinde de kırsalda aşağıdan yukarı kurulan çevreciliğin süregeldiğini unutmamak gerekir. Tarımsal üretim bunun en iyi izleneceği alandır. Kimse özgür iradesi ile kimyasal ilaç kullanımı gerektiren ürün yetiştirmeyi seçmez. En başta, zarar üreticinin kendinedir. Zira konvansiyonel tarımın yoğun uygulandığı yerler ile bazı tür kanser vakalarının görülme sıklığı haritalarının örtüştüğü dünya genelinde bilinmektedir. Bunun yanında, toprağa yakın kurulan yaşamdan gelen çevre hassasiyeti, bilhassa küçük üreticinin karar alma sürecini etkiler. Evi bahçesinin içinde olan bir üretici, elbette ki, “temiz” bir ürün yetiştirmek ister.

Zirai ilaçlar gerektirmeyen, bakımı kolay olan, satışından yeterince gelir getiren, tüketimi de sağlığa faydalı olan ürünler küçük ölçekli üretici tarafından tercih edilir. İyi bir örnek, 2000'li yıllarda Antalya'da avokado eken küçük bahçe sahibi üreticilerdir. Sağlıklı ve doğal “süper” gıdalardan sayılan avokado, bu özellikleri ile üretim ve tüketim ayaklarındaki aktörleri (brokoli örneğinde olduğu gibi) birleştirmesi bakımından önemlidir. Nitekim –destek olmaksızın– dönemin ağır serbest piyasa koşullarında dahi, yıldan yıla hızla büyümeyi başaran bir ulusal avokado pazarımız oluşmuştur.

Özetlemek gerekirse, modern çağın başından beri ilk defa kırdaki üretici ve kentteki son tüketicinin arzuladığı gıda sistemi, hem içerik hem de yöntem bakımından birbiriyle örtüşüyor. Bu ortak tahayyül, hâlihazırdaki gıda sisteminden çok farklı. Dolayısıyla mevcut gıda sisteminin kendisini tümünden dönüştürebilecek hareketlere elverişli, ilginç bir sürece küresel ölçekte girmiş bulunuyoruz. Ancak küresel gıda sisteminin güçlü aktörleri bu dönüşümün pek de kolay olmasına izin vermeyeceğe benziyor.

Doğal, Geleneksel Üretim ve Tüketimin Önündeki Engel: Dünya Gıda Sistemi

Monsanto, Syngenta gibi çokuluslu tarımsal biyoteknoloji şirketlerince desteklenen, gerçekte ilgisi olmayan bir iddia var: “Geleneksel yöntemlerle yapılan üretim, bugünkü dünya nüfusunu beslemeye yetmez!” Tohum ve tarım üzerine çalışan bilim insanı Vandana Shiva çeşitli yazılarında ve konuşmalarında “artan dünya nüfusunun ancak genetiği değiştirilmiş tohumlar yardımıyla beslenebileceği” savını başarıyla çürütür.³ Söz konusu sav tek bir ürünü temel alarak, genetiği değiştirilmiş tohumlar kullanıldığında rekoltenin arttığından bahseder. Oysa rekolte artışının yegane sebebi, bu tohumlar kullanıldığında çok geniş tarlalara tüm bitkileri öldüren spreylemlerin sıkılmasının ardından, genetiği değiştirilerek bu spreye karşı dayanıklı hale getirilmiş tek tip ürünün ekilmesidir (“monoculture”). Örneğin Hindistan'da pamuk, geleneksel olarak çok çeşitli tahıl ve sebze ile iç içe yetiştirilirken; Monsanto tohumları ile dayatılan uygulama şeklinde tüm tarlada tek tip ürün olarak yetiştirilmek zorundadır, zira o tarlaya atılan zehir doğal bitki yaşamına imkân tanımaz. Aynı durum yemlik soya ve mısır gibi genetiği değiştirilmiş ürünlere ayrılan, dünya tarım alanlarının büyük bir kısmını kaplayan çiftlikler için de geçerlidir. Yani pamuk, yemlik mısır, soya gibi ürünler çok geniş alanlara yayıldığı için tek tek bu ürünlerin *rekoltesi* artarken; çiftliklerin *toplam hasadı* hem miktar, hem çeşit, hem de besin ögesi miktar ve çeşitliği bakımından düşmektedir. Tüm bunlar düşerken rekoltesi artan ürünler, insanları değil, endüstrileri besleyen türlerdir. Çokuluslu tarımsal biyoteknoloji devlerinin çiftçiye belki en ağır zararı veren hamlesi, tohum üzerinde iddia ettikleri fikri mülkiyet hakkına göre tohumların patentlenmesi ve dolayısıyla tohumun tarihte ilk defa alınıp satılan bir metaya dönüşmesidir. Uluslararası sözleşmeler ve/veya baskılar neticesinde farklı ülkelerde ulusal tarım teamüllerini değiştiren yeni kanunlar çıkarılarak, tarımın yönetimi başlı başına değiştirilmiş; patentleme, sertifikalama, kayıt altına alma ve kontrol etme yapıları oluşturulmuştur.

Kısacası tarım alanındaki çokuluslu şirketler gerek gerçekdışı söylem ve bilim üretmek yoluyla, gerekse oluşturdukları güçlü lobi gruplarının etkisi ile tohum patentlerini koruyacak yasalar çıkarttırarak dünya tarım sistemi üzerinde kurdukları saltanatı korumaya kararlılar. Oysa bu saltanatı yıkacak politikalar geliştirilmesi için çok sebep var: kentin ve kırin (yani tüm toplumun) sağlığı, çevreye verilen zararın azaltılması bunlardan bazıları.

Bu Tartışmada Türkiye'nin Yeri

Avrupa Birliği 1994 tarihli 2100/94 No.'lu Konsey Tüzüğü'ne uygun olarak hazırlanan ve 2004'te yürürlüğe giren 5042 No.'lu Yeni Bitki Çeşitlerine Ait İslahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun, çokuluslu tohum firmalarının güdümünde yazılan 1991 UPOV Uluslararası Sözleşmesi'yle de uyumlu bir yasal çerçeveyi ülkemizde hazırlar. Yani, Türkiye'de tohumlar üzerine (sertifikalama yoluyla) gerçek veya tüzel kişilerce iddia edilebilecek fikri mülkiyet hakkı ilk kez 2004'te söz konusu olur. 2006 yılında yürürlüğe giren 5553 No.'lu Tohumculuk Kanunu, sertifikasız tohumların yurt içinde satışını tümünden yasaklar. 2007 Kasım'ında Türkiye, bu yasal çerçevenin mimarı konumundaki Yeni Bitki Çeşitlerinin Korunması Uluslararası Birliği'ne (UPOV) üye olur. 2018 yılından itibaren sertifikasız tohum kullanan üreticiye destek verilmemesine ilgili bakanlıkça karar verilir.⁴ Yine 2018'de yürürlüğe giren bir yönetmelikle⁵ yerel tohumların sertifikalanması için başvuru yetkisi çiftçilerin elinden alınarak; meslek kuruluşları, sivil toplum örgütleri, kamu araştırma kuruluşları, yerel idareler ve üniversiteler ile sınırlandırılır –neyse ki bu son yönetmelik 3 Eylül 2019'da yürürlükten kalkar.

Mevcut kanuni zemin, zaman içinde hem çiftçiye hem de yerel çeşitleri tamamıyla piyasanın (ve bilhassa çokuluslu firmaların⁶) kontrolüne alma; üretimi ise tektipleştirme riskini barındırıyor. Zira yüksek verimlilik ve yeknesaklık göstermeyen (yani, hibrit olmayan) tohumların ticari/standart türler olarak sertifikalanması mevcut kanuna göre mümkün değil.

Yalnız sertifikalı tohumların destek alabildiği bir tarım sisteminde en büyük risk, standart ürün vermeyen veya çok yüksek verim alınamayan; ama kendine has özellikleri bulunan ve bu özellikleriyle ün salmış yerli türlerin sertifikalanamayıp, uzun vadede yok olup gitmesi.

Ziraat mühendislerinin, gıda mühendislerinin ve konuyu çalışanların yok olabilecek türlere verdiği örnekler arasında deli bezelye, pembe domates, Adana'nın yuvarlak patlıcanı gibi meşhur yöresel ürünler sayılır.⁷

3 Eylül 2019'da yürürlüğe giren Yerel Çeşitlerin Kayıt Altına Alınması, Üretilmesi ve Pazarlanmasına Dair son yönetmelik⁸ ise, geç de olsa doğru yönde atılmış bir adımdır. Bu yönetmelik ile yerele özgü ve kaybolma riski bulunan "atalık tohumların" tescillenerek "kamu malı" olarak belirlenmesi mümkün kılınır. Gerçek kişilerin menşe bölgesinde bu tohumlardan ihtiyaçları kadar üretimi ve takası serbest bırakılır; tescillenen tohumlukların pazarlaması Bakanlığın menşe bölgedeki birimlerince yapılır. Böylece menşe bölgesinde "atalık tohumları" resmi kuruluşlardan satın almak, bunlardan ürün elde edip (tohumu değil ama) ürünü satmak, tohumun tescillenmiş olması şartıyla, yasal bir eylem olarak kabul edilir.

Olumlu yönde bir adım olmasına rağmen, geleneksel tohumların kayıt altına alınarak korunmasına dair bu yönetmeliğin, üretimde bu türlerin desteklenmesine dair bir kararla desteklenmeksizin söz konusu geleneksel ürünleri gıda sistemimize kayda değer ölçekte kazandırma ihtimali düşüktür. Yürürlüğe girişi çok yeni olan bu yönetmeliğin işleyişi üzerine yorum yapmak için ise henüz erken.

Ne Yapılmalı?

Yazının ilk kısmında tespit ettiğim şekilde kent ve kırin (sınıfsal ve mekânsal farklılıkları aşarak) doğal ve geleneksel olana duyulan arzu üzerinden kültürel alanda yakınlaştığı bir dönemde olmamız kaçırılmaması gereken tarım politikası fırsatlarını beraberinde getirmekte.

Standardize edilmemiş, iyisiyle-kötüsüyle farklı ürünler alınan (ve iyisinin gerçekten iyi olabildiği), yöresine göre değişen tatlar veren, üretimde geleneksel yöntemlerin izlendiği, kimyasal girdisi en az olan türden bir gıda ve tarım sistemi istiyoruz. Sertifikasyonu pratikte zorunlu hale getiren, tohumun geleneksel türeticisi ve yaşatıcısı olan çiftçinin elinden bu işlevi alan mevcut yasal çerçeve ise oldukça kısıtlayıcı.

Son yönetmelikle atalık tohumların korunması yönünde doğru bir adım atılmış olsa da, bunların tescillenip korunması kadar önemli bir diğer husus üretimlerinin desteklenmesidir. Atalık tohumların koruma amaçlı tescillenmesi bir yanı sıra trajikomiktir de aslında; zira atalık/geleneksel tohumların kaybolma riski altında kalmasının sebebi, bir süredir hibrit türler için uygulanan sertifikalama sisteminin kendisidir. Çeşitli ülkelerde 1970'lerden itibaren kabul edilmeye başlayan UPOV sözleşmeleri ile sertifikalama zorunlulukları getirilmesi, pek çok geleneksel türün kaybolmasına neden olmuştur (Özkaya 2007). Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), dünya genelinde 20. Yüzyıl içinde tarım ürünü çeşitliliğinin %75'inin kaybolduğunu hesaplar. Binlerce yıldır süregelen çeşitlilik, bizatihi tescilleme ve sertifikalama benzeri, tektipleştirici uygulamalar sebebiyle yok olmaktadır.

Kısacası, atalık/geleneksel tohumları korumanın en etkili ve tek gerçekçi yolu UPOV sözleşmesini feshederek, gerekirse ilgili AB tüzüğü ve Dünya Ticaret Örgütü'nün kimi şartlarına da ters düşerek, sertifikalama uygulamalarına ulusal ölçekte tümünden son vermektir.

Böylesi bir uygulamayı hayata geçirmek henüz, çeşitli sebeplerle, mümkün değilse; Bakanlıkça sağlanan üretici desteklerinin standart/ticari hibrit tohumlardan çekilip, geleneksel tohum kullanan ve geleneksel üretim biçimi izleyen üreticiye sunulması gerekir. Destekler hibrit tohumlardan çekilir, geleneksel üretime aktarılırsa; geleneksel tohumlar tescillenip raflarda saklanma değil, *üretimde kalma* yoluyla kurtarılmış olur. Ayrıca geleneksel ürünlerden yapılan besleyici ve sağlıklı gıdalar ucuzlar, daha erişilebilir olur.

Küresel düzeyde sağlıklı gıda arayışları neticesinde popülerleşen (dolayısıyla yüksek katma değer kazanan) ürünlerin organik yöntemlerle ülkemizde üretiminin sağlanması ve desteklenmesi için söz konusu toplumsal eğilimler yakından takip edilmeli, tarımsal araştırma ve destek programları buna göre geliştirilmelidir. Örneğin kinoa ekimi için dünya üzerinde ayrılan toplam alan 2007-2017 döneminde 77 bin hektardan 173 bin hektara çıkmış; bu arz artışına rağmen aynı on yıllık dönemde ton başına üretici fiyatları kinoada başı çeken ülkelerden Peru'da \$469'dan \$771'a, Bolivya'da \$390'dan \$1.129'a yükselmiştir (FAOSTAT). Küresel gıda tüketim eğilimlerinin yakından takip edilip, son tüketici nezdinde ilgi ve talebin arttığı ürünlerden Türkiye'de yetiştirilmesi mümkün olanlar için uygun türlerin saptanması, geliştirilmesi ve yetiştirilmesi faaliyetlerinin desteklenmesi çok önemlidir. Bu konuda bir ilk adım olarak, Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü'nün (TAGEM) çeşitli alanlardan uzmanlarla çalışarak gıdaya dair (küresel) toplumsal eğilimleri takip etmesi önerilebilir.

Endüstrinin değil, son tüketicinin yüksek ilgi gösterdiği tarım ürünlerini desteklemek gerekir, zira bu ürünlerin sağlamlık, doğallık, organiklik, otantiklik gibi özelliklerinden gelen çok yüksek katma değeri doğrudan ulusal tarım sektörünün kalkınmasına yarar. Oysa gıda endüstrisinin ucuz girdisi olarak kullanılan ürünler kırsalı kalkındırmak yerine, kırsalı küresel endüstrinin sömürsüne sunar. Bir hatalı politika örneği vermek gerekirse, hâlihazırda gıda endüstrisinin neredeyse tüm işlenmiş ürünlerinin yağ girdisi olan ve kalitesiz kızartma yağı olarak da kullanılan ithal hibrit tohumlu kanola (kolza) yağı üretimine verilen destekten bahsedebiliriz.⁹

Toparlamak gerekirse: ulusal tarım politikamız ne kadar kısıtlayıcıysa, gıda alanındaki birleştirici kültürel akımlar işleri iyiye çevirmeye bir o kadar elverişli. Öyle ki, uluslararası sözleşmelerin bizi mecbur ettiği mevcut yasal düzen süreci kösteklese de, üretici ve son tüketici arasında kurulan alternatif gıda pazarları hızla artmakta ve başarıyla büyümekte. Aşağıdan yukarı kurulan, gıda ve çevreye yönelik değerler bütününe birleşmesiyle ortaya çıkan, üretim ve tüketime dair bu ortak tahayyülü destekleyecek türden tarım politikalarına geçiş derhal yapılmalı. Böylece sağlıklı, çevreci ve daha adil bir gıda sistemini ülkemizde kurmak için ilk adım atılmış olur.

¹ Mevcut bağlamda 'rezervasyon' kavramı, ABD'de yerli halkların egemenliklerini muhafaza ettiği ve ABD federal hükümetince bu şekilde tanınmış, sınırları belli alanları ifade eder.

² İlginçtir ki ABD'de keyif için esrar kullanımının yasallaştığı eyaletlerdeki yasallaştırma kampanyalarında çokça vurgulanan gerekçelerden biri, yasadışı yollarla üretilen esrarın zararlı tarım ilacı içermesini önleyecek kontrollerin uygulanamamasıdır. Yani, Lakota halkının kenevir üretimindeki hassasiyeti, esrar tüketmek isteyen kentlilerden de bir karşılık bulmaktadır. Doğallık arzusu bu örnekte de sınıfsal, mekânsal, kültürel farklılıkları silmektedir. Elbette esrar ve kenevir kullanım açısından bambaşka ürünlerindir, ancak yakın akraba olan bu iki bitkiye dair üretici-tüketici tutumu bu yazı için iyi bir örnek teşkil etmektedir.

³ Bu konuda öğretici bir röportaj için bkz. <https://youtu.be/vbIQF72IDuw>

⁴ İlgili karar için bkz. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/gida-tarim-ve-hayvancilik-bakani-celik-sertifikalitohum-kullanmayan-destek-alamayacak/712001>

⁵ İlgili yönetmelik için bkz. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/10/20181019-2.htm>

⁶ Bülent Şık'ın (2018) da vurguladığı üzere, Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı tohum şirketi sayısının görece az olması bir şey ifade etmez. Zira Türkiye Tohumcuları Birliği'nin 2018'de yayınladığı bilgilere göre tam yerli sermayeli 778, yerli-yabancı ortaklığı ile kurulan 22, tamamı yabancı sermayeli 32 tohumculuk şirketi Türkiye'de faaliyet gösterirken, yerli sermayeli şirketlerin ticaret hacmi içindeki payı yalnız %51 olabilmıştır. Detaylar için bkz. <https://www.turktob.org.tr/tr/gundemdeki-konularla-ilgili-turktob-gorusu/25602>

⁷ Bu hususta Ziraat Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı Özden Güngör'ün (2017) ilgili açıklamasındaki uyarılar dikkate alınmalıdır.

⁸ İlgili yönetmelik için bkz. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/09/20190903-1.htm>

⁹ Bu destek politikası neticesinde, üretimimizde ayçiçek yağının yerini çok düşük kaliteli ve tadı kötü kanola yağı almakta. Bu konuda bkz. <https://www.haberturk.com/kanola-yagi-aycicek-yaginin-tahtini-salladi-peki-kanola-yagi-saglikli-mi-saglicsiz-mi-2478922>

Kaynakça

FAOSTAT. Food and Agriculture Organization of the United Nations: <http://www.fao.org/faostat/en/#data>. Erişim tarihi: 18/10/2019.

Fischer, Edward F., and Peter Benson. 2006. Broccoli and desire: Global connections and Maya struggles in postwar Guatemala: Stanford University Press.

Güngör, Özden. 2017. "Sertifikalı Tohum Destek Var, Sertifikasız Tohum Yok!" Ziraat Mühendisleri Odası. http://www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=27037&tipi=17&sube=0.

Özkaya, Tayfun. 2007. «Tohumda tekelleşme ve etkileri.» Tarım Ekonomisi Dergisi 13 (2): 39-48.

Scott, James C. 1976. The Moral Economy of the Peasant: Rebellion and Subsistence in Southeast Asia: Yale University Press.

Şık, Bülent. 2018. «Tohum Yasasındaki Son Değişiklik Ne Getiriyor?» Bianet. <https://m.bianet.org/bianet/tarim/202138-tohum-yasasindaki-son-degisiklik-ne-getiriyor>.

Wolf, Eric R. 1966. Peasants: Prentice-Hall.

Atf Önerisi: Baran Karsak, 2019, Doğallık Algısı Üzerinden Kent ile Kırın Kültürel Yakınlaşması ve Yeni Politika Fırsatları, TESEV Değerlendirme Notları, <https://www.tesev.org.tr/tr/research/dogallik-algisi-uzerinden-kent-ile-kirin-kulturel-yakinlasmasi-ve-yeni-politika-firsatlari/>

Copyright © Aralık 2019 Tüm hakları saklıdır. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın (TESEV) izni olmadan bu yayının hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla (fotokopi, kayıtların ya da bilgilerin arşivlenmesi, vs.) çoğaltılamaz. Bu yayında belirtilen görüşlerin tümü yazarlara aittir ve TESEV'in kurumsal görüşleri ile kısmen ya da tamamen örtüşmeyebilir.

TESEV bu projeye katkılarından ötürü Friedrich Ebert Stiftung Derneği'ne teşekkür eder.